GRIGORE CONSTANTINESCU

BISERICA SCHITULUI BULIGA -PITESTI-

Redactor / tehnoredactor – GRIGORE CONSTANTINESCU
Lector – EUGENIA CONSTANTINESCU
Imagini – INTERNET
DTP – DAN COTAR
MMXVI

GRIGORE CONSTANTINESCU

Un monument medieval sacrificat: Biserica Schitului Buliga

Amplasată pe locul clădirii Prefecturii judeţului istoric Argeş (actualmente, sediul Muzeului judeţean Argeş), biserica, având ca patroni spirituali pe Sfinţii Voievozi Mihail şi Gavriil, a fost edificată din cărămidă, prin osârdia negustorului piteştean Martin Buliga, în anul 1746, pe vatra unei biserici de lemn „ruinate" datând din perioada domniei voievodului martir Mihai Viteazul [1593–1601].

Martin Buliga sau Martin cupeţul şi-a înzestrat noua lui ctitorie cu moşii situate în satele: Schiau, Ungheni şi Negreni–Olt, pe care le dobândise prin moştenire de la părinţii săi.

Textul inscripţionat pe piatra tombală a ctitorului conţine sumare elemente genealogice: ***„† Suptŭ acestă piatră / odihnescŭ oase/lă robu(lui) lui Dumne/zeu, jupan Martin / cupeţ, fecioru lu j/upan Pătru Buliga / şi al jupînesii A/nii, în zilele lui / Io Grigore Ghiga <sic !> voivodŭ în luna / lui mai, în 20 de zile, / în leat 7261[= 1753].".***

În Lapidariumul Muzeului judeţean Argeş, se conservă piatra de mormânt din anul 1718, a părinţilor ctitorului bisericii, grav deteriorată, cu dimensiunile de circa 130x44 cm, a cărei inscripţie excizată este încadrată de un decor format din motive vegetale: ***„Aici supt această piatră odih/nescu-se oasele răpo/satului robul lui Dum/nezeu, jupan Pătru Buliga / i jupîneasa dumnealui / şi coconi(i) dumnea/lor (I)on… (care) s-au p(ris)tăvit în zile(le) (lu)minatului domnŭ, Ion Ion / (Ale)csandru voevod vă m(e)s(e)/ţa fevruariŭ în 17 (v)ă leat 7226.".***

Pisania bisericii

Relevând importanţa documentară a pisaniei bisericii pentru determinarea vechimii acesteia, cărturarul piteştean Dimitrie Butculescu [1845–1916] reproduce integral textul acesteia:

„† Cu vrerea Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvîrşirea Duhului Sfînt, miluindu-ne bunul Dumnezeŭ, îndemnatu-ne-a de am zidit acestă sfîntă şi dumnezeiască biserică din temelie, eŭ, robul lui Dumnezeŭ, jupan Martin sin jupan Pătru Buliga şi cu jupîneasa mea, Neacşa*, întru lauda şi cinstea preamarilor voevozi Mihail şi Gavriil şi a tuturor celorlalte făr' de trupuri [puteri], în zilele prealuminatului domnŭ Ion Constandin Niculae voevod, ca să fie noo şi părinţilor noştri de pomenire în veci, amin; sep(temvrie) 1 a zi, l(eat) 7254 [1746]". (*Soţia lui Martin Buliga era, însă, Aniţa !).

Biserica în viața comunității

Descriind acest important obiectiv ecleziastic, fostă reşedinţă a Episcopiei Argeşului în timpul arhiereului Samuil Sinadon Tărtăşescu, Dimitrie Butculescu consemna, în manuscrisul său din anul 1883, «Piteşti. Position géographique. Histoire. Les monuments. Son industrie», următoarele: „Configuraţia sa exterioară este de paralelogram cu absida în semicerc. Pridvorul este din cărămidă, iar tavanul boltit al acestuia se sprijină pe şase stâlpi de cărămidă.". Decorul pictural era impresionant: „Toate chenarele de frescă reprezintă vrejuri cu motive geometrice, roşii, brune şi negre", iar arta sculpturală remarcabilă: „ancadramentul intrării este din piatră pictată în verde, decorat cu un vrej de flori şi frunze intercalate.".

Programul iconografic din 1745 cuprindea „scene biblice şi de persecuţii ale martirilor". În pronaosul Bisericii Buliga, erau reprezentate, pe latura vestică, portretele ctitorilor: „jupîneasa Elena, [jupan] Pătru Buliga; jupan Martin cupeţ; [Barbu]; [jupaniţa ego,

Neacşa], jupîneasa Irina; iar, pe latura nordică, „diaconul Sima, care a fost ispravnic".

În inventarul bisericii, se aflau două clopote, cel mai mare fiind şi cel mai vechi, cu dimensiunile de 46 cm înălţime şi 55 cm diametru, având reprezentaţi sfinţii de hram ai bisericii – pe cei doi arhangheli Mihail şi Gavriil, un text inscripţionat: „Ioannes Georgius Angerer me fudit Graecii; 1746". [Ioan George Angerer m-a turnat la Greci; 1746], precum şi un text cu caractere chirilice, în partea inferioară: „Marătinŭ cupeţŭ; 7254". Clopotul a fost dăruit Bisericii «Sf. Ioan» din Piteşti, în anul 1900, păstrându-se acolo până în timpul Primului Război Mondial.

`În patrimoniul locaşului de cult, se înregistra, de asemenea, o piatră de mormânt datând din 1754 [7263] septembrie 15, cu următoarea inscripţie: ***„† Suptŭ această pia/tră odihnescŭ oase/le răposatului ro/bul lu Dumnezeu co/conului Bărbuceanulŭ, / feciorul dumnealui / jupan Matei Ungurelu / vtori vistiernic; / s-au pristăvitŭ în zi/lele mării(i) sale, Io / Costandin Mihai Raco/viţă voevod, în luna / lu septemvrie în 15 / zile, leat 7263. / Au rămas de… / bucuria dumnealor /…/ s-au fă/cut de…".***

Dintre egumenii care au slujit sfântul altar al Schitului Buliga, sunt atestaţi documentar: Ioanichie, urmat de Partenie Nica [1786–1827], un neobosit gospodar, care a întreprins măsuri substanţiale de restaurare, sub raport arhitectural şi patrimonial, a ansamblului monahal din Piteşti: refacerea pridvorului bisericii, pardosirea locaşului de cult cu lespezi de piatră, construirea unor chilii, „ridicarea unei părechi de mori cu patru roate", refacerea viilor părăginite.

Preocupat de asigurarea unor condiţii corespunzătoare funcţionării şcolii organizate în chiliile schitului, Partenie Nica va construi, în anul 1790, două odăi destinate acestei instituţii de învăţământ primar din Piteşti. Atestată documentar la 25 mai 1791, „Şcoala de învăţătură românească" era subvenţionată din veniturile schitului. În „zapisul de închinare" adresat Mitropoliei din Bucureşti, fondatorul şcolii, Martin Buliga, expunea motivele demersului său ctitoricesc: „Am socotit să fie şi şcoală românească pentru

învăţătura copiilor şi pentru chiverniseala vreunui sărac, care nu are unde să-şi plece capul, plata dascălului şi hrana săracilor să fie din prinosul acestui schitişor.".

În anul 1815, schitul a fost prădat, dispărând bunuri materiale, dar şi documente de o valoare inestimabilă: „o ladă de bani, hrisoave domneşti, cărţi şi zapise ale schitului, dar şi ale unor obraze boiereşti şi negustoreşti".

În timpul mişcării revoluţionare de la 1821, temându-se că schitul va fi deposedat de valorile deţinute, de către eterişti sau de pandurii lui Tudor Vladimirescu, egumenul Partenie Nica va expedia, la Sibiu, spre a fi în siguranţă, o ladă cu cărţi bisericeşti şi cu obiecte de cult, care, însă, nu au mai putut fi recuperate integral.

Un incendiu distruge parţial clădirile schitului în anul 1834, refacerea acestora fiind definitivată abia în 1839, prin grija neobositului egumen Samuil Tărtăşescu. Devenit episcop locotenent de Argeş [1845–1849], arhiereul cărturar revigorează viaţa monahală a Schitului Buliga. Egumenul Samuil Tărtăşescu înfiinţează o şcoală cu internat care avea să se transforme, din iniţiativa sa, în gimnaziu teologic destinat candidaţilor la preoţie. În această instituţie şcolară, învăţământul era absolut gratuit, candidaţii beneficiind de: găzduire, masă, cărţi şi îmbrăcăminte.

Ioan Hristopol, cârmuitorul judeţului Argeş, împreună cu comisarul de propagandă Nanu mobilizează pe piteşteni, în septembrie 1848, să participe la actul arderii Regulamentului Organic, „procesiune" efectuată în cadrul unei slujbe simbolice de înmormântare programate a se oficia în faţa Schitului Buliga.

În 12 august 1864, primul ministru Mihail Kogălniceanu vizitează Piteştiul, propunând domnitorului Alexandru Ioan Cuza ca administraţia primăriei locale să funcţioneze în două case ale Schitului Buliga, până la edificarea noului sediu al acesteia. După mutarea primăriei în noul sediu construit în anul 1886, conform planului arhitectului Ion N. Socolescu, spaţiul deţinut de Schitul Buliga, devenit liber, a fost afectat înfiinţării Şcolii de fete din Piteşti conduse de prestigioasa institutoare de origine germană Veldin.

Confiscarea proprietăţilor funciare ale aşezământului monahal, prin Legea secularizării averilor mănăstireşti din anul 1864, a constituit începutul sfârşitului Schitului Buliga, care, în 1869, va fi deposedat de un spaţiu imens din proprietatea sa, pentru amenajarea Grădinii publice a Comunei urbane Piteşti. Devenit filială a Bisericii «Sf. Ion», din motive preponderent economice, schitul se va ruina în timp, istoricul Grigore Tocilescu menţionând într-un raport din 1885, printre altele, starea precară de conservare a monumentului. Totuşi, deşi zidurile de incintă şi clopotniţa se dărâmaseră, „Biserica îşi păstra nealterate caracterele medievale, în afară de turlele distruse de cutremure; avea decoraţii policrome, cu icoane de hram pe faţa de vest, pereţii exteriori prezentând două registre de panouri dreptunghiulare, delimitate prin ciubuce. Are o construcţie asemănătoare Bisericii Stavropoleos din Bucureşti, cu pictura sfinţilor din interior şi cu patru icoane împărăteşti, de când este biserica făcută. Este singura construcţie din oraşul Piteşti şi întreg judeţul Argeş cu pictura şi vechimea de aproape două secole, considerată monument istoric şi trebuie conservată în averea sa luată de stat în 1864.”.

Controversata demolare a locaşului de cult

Sub pretextul edificării, în acel spaţiu, a sediului Prefecturii judeţului Argeş, Comitetul executiv al judeţului a respins, în 1876, cererea cancelariei Episcopiei Argeşului ca imobilele Schitului Buliga – metoh al Sfintei Episcopii – să fie destinate organizării unei şcoli de muzică bisericească.

Demersurile iniţiate, în anul 1878, de către preoţii: Ion Becescu, Ion Dragnea, Petre Georgescu şi Protopopescu împreună cu 15 enoriaşi pentru a se permite, în continuare, înmormântarea la Biserica Buliga rămân fără rezultat, prefectul opunându-se categoric, deşi exista terenul necesar, unde, potrivit petenţilor, comandantul Regimentului 4 Dorobanţi, Herfner, care îşi avea cancelaria în curtea bisericii, nu era preocupat de întreţinerea sa, întrucât „păşteau caii şi făceau necurăţenie în grădina sfântului locaş”.

Parohul Bisericii Buliga, preotul Ion Dragnea, se plângea, într-un memoriu adresat Episcopiei Argeşului, în 1882, că slujbele religioase sunt afectate de zgomotul infernal pe care îl fac soldaţii încartiruiţi în curtea schitului, care „suflă în trâmbiţe şi bat tobele".

În iulie 1897, Protoieria Piteşti semnala Episcopiei Argeşului, printr-un raport incriminând atitudinea ostilă a autorităţilor judeţene, începerea lucrărilor la Palatul administrativ, precum şi demolarea caselor din incintă. Deşi Episcopia Argeşului s-a opus categoric dărâmării Bisericii Schitului Buliga, invocând statutul acesteia de monument public, la solicitarea Prefecturii judeţului Argeş, în ziua de 28 august 1898, Ministerul cultelor şi instrucţiunii publice aprobă demolarea sfântului locaş, condiţionând ca, pe locul altarului, să se înalţe un monument comemorativ în care să se încadreze pisania originară, iar, sub aceasta, „să se pună oasele din moaştele ctitorilor şi deasupra lor piatra funerară; odoarele de preţ: chivotul de argint suflat cu aur, potirul, discosul, steaua şi linguriţa idem, un candelabru-policandru cu trei alte candele ale sale tot de argint, evanghelia veche îmbrăcată cu argint, patru candele de argint, una cădelniţă idem, evanghelia din 1697 a lui Antim Ivireanu să fie date Muzeului naţional, ca şi clopotul dacă are inscripţiuni. Celelalte obiecte să fie puse la dispoziţia Episcopiei, spre a li se împărţi bisericilor sărace.".

Protestul vehement al parohului bisericii, preotul Ion Dragnea, care s-a opus demolării bisericii, invocând „vechimea, soliditatea construcţiei şi valoarea picturii", nu a fost luat în seamă, hotărându-se chiar ca materialele de construcţie rezultate din demolare să fie afectate construirii unui locaş de cult în satul Fleşci din comuna Bascov.

Presiunile administraţiei judeţene erau de o duritate excesivă. Se solicita Episcopiei să dispună urgent suspendarea serviciului religios în biserica schitului. Deşi Episcopia Argeşului atenţiona autorităţile că, fără aprobarea Sf. Sinod, demolarea bisericii va fi considerată un act profanator, pedepsit conform legilor în vigoare, iar Sinodul Bisericii Ortodoxe Române hotăra, în şedinţa sa din 19 septembrie 1898, menţinerea Bisericii Buliga, Ministerul cultelor şi

instrucţiunii publice anunţa oficial, la 14 decembrie 1898, că Biserica schitului Buliga va fi demolată. Obiectele de cult inventariate în ziua de 15 martie 1899 urmau să fie transferate Episcopiei Argeşului, deşi Tache Ionescu, ministrul cultelor şi instrucţiunii publice, solicita expedierea acestora la Muzeul naţional din Bucureşti.

Sub pretextul frecvent invocat al pericolului iminent de prăbuşire, care ar putea pune în pericol vieţile unor trecători, Prefectura judeţului Argeş procedează, în iarna anului 1900, la demolarea din temelii a Bisericii schitului Buliga. Din dispoziţia prefectului de Argeş, Mihai Manolescu, s-a fixat, pe locul altarului, o placă de marmură cu inscripţia: ***„Aici a fost altarul Sfintei Biserici Buliga zidită în anul 1600 de Martin şi prefăcută de Petru Martin Buliga în anul 1700. Din cauza ruinei, s-a dărâmat în anul 1900, cu ocazia construirii palatului administrativ. Spre veşnică amintire, s-a ridicat această piatră. 1900 octombrie 1.”.***

O cruce de piatră masivă cu candelă şi loc pentru aprinderea lumânărilor a fost înălţată în spaţiul sacru al fostei biserici delimitat printr-un grilaj metalic.

În acest controversat demers istoric pentru menţinerea Bisericii schitului Buliga, s-a scris cronica tristă a unui înălţător monument ecleziastic medieval sacrificat, din păcate, pe „altarul” modernizării brutale a celei mai importante comune urbane din Argeşul voievodal.

Bibliografie selectivă

Bălan Constantin – Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României. Judeţul istoric Argeş (sec. XIV-1848), Bucureşti, 1994; Bobancu Tatiana – Album religios. Bisericile din oraşul Piteşti cu un mic istoric, Piteşti, 1933; Branişte Marin – Schitul Buliga, un metoc din Piteşti al Mitropoliei Ţării Româneşti, în „Mitropolia Olteniei", XVIII, 1966, nr. 1-2; Cristocea Spiridon, Măndescu Carmen – Prima monografie a Piteştiului, Argessis, XIII, 2004; Greceanu Eugenia – Ansamblul urban medieval Piteşti, Bucureşti, 1982; Ionaşcu Ion – Catagrafia Eparhiei Argeş la 1824, Bucureşti, 1942; Ionescu Zicu – Schitul Buliga din Piteşti – pagini de istorie uitate, Argesis, XIV, 2005; Mavrodin Teodor – Episcopia Argeşului. 1793-1949, Piteşti, 2005; Stoicescu Nicolae – Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România, I-Ţara Românească, vol. 2: M-Z, (Craiova), 1970; Tocilescu Grigore – Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri şi biserici din ţară, prezentate Ministerului Cultelor şi al Învăţământului Public, în „Analele Academiei Române", seria II, tom VIII, secţ. II, Bucureşti, 1887.

IMAGINI

ACI A FOST
ALTARUL SF
ANUL 1600 DE
Fototeca

SUMAR

DE ACELAŞI AUTOR:

au apărut:

- **Confesiuni literare**, Bucureşti, 2003• 252 p.
- **Destine literare**, Piteşti, 1999• 226 p.
- **Evocări literare**, Piteşti, 2014• 328 p.
- **Solilocvii. Reflecţii lapidare**, Piteşti, 2004• 106 p.
- **Stanţe din circumstanţe. Epigrame**, Piteşti, 2005• 108 p.
- **Rezistenţa armată anticomunistă de pe versanţii sudici ai Munţilor Făgăraş**, Piteşti, 2006• 264 p.
- **Epopeea Rezistenţei anticomuniste din Poenărei**, Piteşti, 2009• 152 p.
- **Argeşul monumental. Enciclopedie patrimonială**, Piteşti, 2011• 560 p.
- **Argeş. Dicţionar etnocultural**, Piteşti, 2006• 318 p.
- **Monumente memoriale din Argeş.Cruci de piatră**, Piteşti, 1999• 328 p.
- **Ceramica din Argeş-Muscel**, Piteşti, 2001• 230 p.
- **Civilizaţia pietrei areal etnocultural Argeş-Muscel**, Piteşti, 2008• 272 p.
- **Corbi-Muscel. Monografie etnoculturală**, Piteşti, 2006• 176 p.
- **Poenărei-Muscel. Monografie etnoculturală**, Piteşti, 2008• 320 p.
- **Câmpulung-Muscel. Ansamblul medieval-modern**, Piteşti, 2013• 320 p.
- **Curtea de Argeş. Ansamblul medieval-modern**, Piteşti, 2013• 208 p.
- **Piteşti. Ansamblul medieval-modern**, Piteşti, 2013• 280 p.
- **Argeşul artistic**, Piteşti, 2014• 320 p.
- **Portrete-pirogravură-panseuri**, Piteşti, 2014• 180 p.

în colaborare:

- **Glosar arealul etnocultural Argeş-Muscel**, Piteşti, 2013.
- **Argeş. Ghid turistic al judeţului**, Bucureşti, 1978.
- **Argeş. Cartea eroilor**, Piteşti, 1984 – redactor.
- **Mioveni. Paşi în timp**, Piteşti, 2007.
- **Stâlpeni-Argeş-România. Carte de identitate europeană**, Piteşti, 2009.

